شهيد نمبر

سنڌ هاري ڪاميٽيءَ جو ترجمان

هاري حقدار

سال: ١٩٨٦ع

شهيد ذوالفقار علي ڀٽو

شهيد نذير عباسي

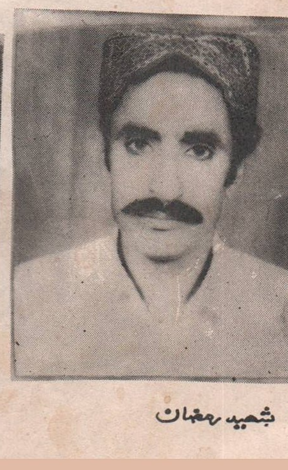

شهيد رمضان

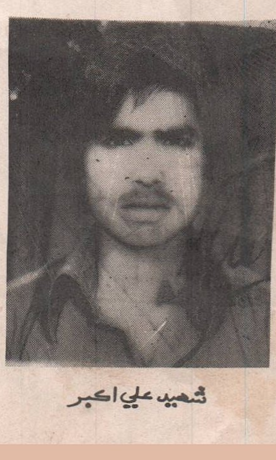

شهيد علي اڪبر

شهيد علي گل خاصخيلي

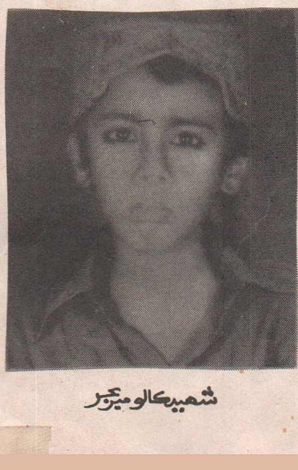

شهيد ڪالو ميربحر

شهيد شاهنواز کوسو

هاري حقدار

ايڊيٽر: تاج مري

ايڊيٽوريل

نعرن جو ڍونگ

مارشلا هٽائڻ جي زماني اعلان کان پوءِ صدر جنرل ضياءُ ۽ وزيراعظم محمد خان جوڻيجو پنهنجي مستقبل جي پروگرام جو اعلان ڪيو آهي جنهن ۾ ڪٿي به هارين جي مسئلن جو ذڪر ڪونه ڪيو ويو. هن مارشلا ۾ هارين جي ڏکين ۾ اضافو ٿيو.

پنهنجي قيد ۾ پين، هڻندڙ ۽ زرعي ستارن ۾ ذلت، هارين جون زمينون هارين کان سيٺ سرڪار جي سرپرستيءَ ۾ ڦريون ويون. پاڻ ۾ ڪيترائي مار دوا جون قيمتون وڌيون ويون.

انهيءَ ۽ احتجاج جو هارين کي ڪو حق نه هو جنهن زميندارن کي ظلم ڪرڻ جي مڪمل ڇوٽ آهي. هارين جي نالي زرعي قرض وڏا زميندار ڦٻايو وڃن. ڪمند جي هارين کي حساب نه پيو ڏنو وڃي. ٻئي وري پاڻي جي هٽراڙ ڪوٽ پيدا ڪري سنڌ جي هارين کي فاقه ڪشيءَ تي مجبور ڪيو وڃي. سنڌ هاري ڪاميٽي سمجهي ٿي ته نعامتي اعلان تان ڪم ڪين ورندو. غير جمهوري دورن ۾ ودڪان ودڪ نقصان هارين کي برداشت ڪرڻو پيو ٿو. جو ته هارين تي ڏاڍ جي ته کُلي ڇوٽ آهي. پر انهيءَ خلاف احتجاج جو حق کسيو ويو آهي. غير جماعتي چونڊن ڪرائي انهيءَ راڄ کي هٿي ڏني وئي آهي. مارشلا هٽائڻ کان پوءِ اهو اعلان ته سياسي سرگرمين ۽ جلسن جلوسن تي پابندي سواءِ بند ڪمرن ۾ اجلاس جي فائدو ڪُورو طبقا ئي حاصل ڪري سگهندا. رهندي حقيقت ۾ اهو هارين ۽ پورهيتن ماڻهن کي سياست کان جدا ڪرڻ جي هڪ چال آهي. جنهن مان ظاهر آهي ته هي پڻ ماڻهن کي سياست کان جدا ڪرڻ جي هڪ چال آهي جنهن مان ظاهر آهي ته هي مارشلا جوئي تسلسل آهي جيڪا نالو مٽائي پيان ٿئي آهي جو ته صدر ساڳيو چيف آف آرمي اسٽاف (فوجي سربراهه) هوندو ۽ اهڙي طرح ساڳيو فوجي راڄ ڪندو جو ته آئين جو آپريشن ڪري مارشلا ۽ ڪي ضابطا قانون آئين ۾ شامل ڪيا ويا آهن.

باقي صفحي ١٩ تي

ڪالاباغ ڊيم جو منصوبو سنڌ جي عوام تي هڪ ٻيو وار

گذريل سال سنڌ جي پاڻي کي بند ڪيو ويو جنهن سبب ڪيترائي فصل تباه ٿي ويا. ۽ ڪيترا انسان ۽ انهن جو مال متاع پاڻي نه هئڻ ڪري مرڻ لڳو. جنهن تي سڄي سنڌ جي عوام احتجاج ڪيو.

تازو نئين سازش جوڙي سنڌ وندي تي ڪالاباغ ڊيم تعمير ڪيو پيو وڃي. جنهن کي اسين سنڌ جي عوام، خاص طور سنڌ جي هارين خلاف سوچيل سمجهيل سازش ٿا سمجهون.

اسانجي نظر ۾ هي حڪومت آمريڪي سامراج ۽ ان جي دلال سرمائيدارن ۽ فوجي آفيسرن جي خوشيءَ خاطر ڪالاباغ ڊيم جي تعمير جو منصوبو بنايو آهي. چيو پيو وڃي ته ملڪ ۾ بجلي جي کوٽ جي پورائي ڪالاباغ ڊيم جي تعمير جي سخت ضرورت آهي. جيتوڻيڪ پاڻي واري بجلي پيدا ڪرڻ پراڻو طريقو آهي جڏهن ته اڄ سج جي روشني، ڪوئلي ۽ ائٽمي طاقت رستي بجلي پيدا ڪرڻ جو دؤر آهي. اسان وٽ توانائي جي کوٽ کان سوويت يونين اسانجي هن سرڪار کي بجلي گهرن جي تعمير ۾ مدد جو اعلان ڪيو هو. جديد طريقن سان بجلي گهر ٺاهڻ سان پاڪستان پنهنجي پيرن تي بيهي سگهندو اهو ئي سبب آهي ته آمريڪي سامراج انهيءَ قسم جي تياري جي خلاف آهي. ۽ اسان جي ملڪ جي سرڪار آمريڪي اشاري تي هلندڙ آهي انهيءَ ڪري جديد طريقن بجاءِ پراڻا طريقا استعمال ڪيا پيا وڃن. اسين گهر ٿا ڪريون ته ڪالاباغ ڊيم جي تعمير جلد از جلد روڪي وڃي.

رتيءَ رنگ لائيندڙ

هن ظلم ۽ بربريت واري راڄ ۾ هر دور ۾ حق پرست ماڻهن پنهنجو رت ڏئي ظلم ۽ ڏاڍ جي نظام کي لوڏي ڇڏيو. ڪرڙن سنڌون سنڌ ۽ سامراج سان ٽڪرائجي سنڌ دشمن مفاد پرستن سان اهي شهيد هر دور ۾ گهاٽ اوجو ڪري جد و جهد ڪندا رهيا. شاهه عنايت شهيد، مخدوم بلاول، هيمون ڪالاڻي، بختاور شهيد، بالاچ بروهي حسن ناصر، نذير عباسي، ذوالفقار علي ڀٽو، اسدالله مينگل، حميد بلوچ، اياز سمون، عبدالمالڪ خشڪ ناصر بلوچ، امان الله سطرزو، لالا اسد، شاهنواز ڀٽو اهڙن شهيدن منجهان آهن. هونئن ته پاڪستان ۾ هر دور ۾ سنڌ جي پاڻ ڀيڙن تي ڏاڍ ٿيندو رهيو آهي. ليڪن مارشلا جي هر دور ۾ جيترو ڏاڍ ڪيو ويو اهو پاڪستان جي تاريخ ۾ مثال نٿو ملي. ايوبي آمريت جي دور ۾ حسن ناصر ۽ ٻين عوام دوست ماڻهن کي شهيد ڪيو ويو. ۽ ون يونٽ جو عذاب نازل ڪيو ويو. يحيٰي خان جي دور ۾ 30 لک بنگالين جو رت وهايو ويو ۽ جنهن دور ۾ عوام تي ان کان پوءِ اٿل ڏاڍ ڪيو ويو. ڪيترن ماڻهن کي گرفتار ڪيو ويو ۽ اذيت گاهن ۾ عذاب ڏنا ويا ۽ گرفتار ڪري جانورن جيان پٺن تي ڪوڙا ۽ سينن تي گوليون وساليون ويون. اسين هيٺ ڪوشش ڪري اهڙن شهيدن جا تفصيل ڏئي رهيا آهيون. جن جو رت جو سج اڀارڻ لاءِ پنهنجا سر ڏنا ۽ انسان کي ٻڌ ظلم آڳيان سينو ساهڻ جو ڏس ڏئي ويا. اسان وٽ سڀني جا نالا نه آهن، جن آمريت خلاف احتجاج طور پنهنجا سر ڏيئي تي رکيا آهن. پر ان هوندي ۾ جيترا تفصيل هٿ ڪري سگهيا آهيون. اهي ڏئي رهيا آهيون. اوهان جي سهڪار سان ٻيهر پورا تفصيل جمع ڪري ڇاپيندا رهنداسين.

مخدوم بلاول

ارغونن جي دور ۾ عوام دوستيءَ سبب ٽيهه ڏيهي جاگيردارن ۽ مُلن جي مدد سان گهاڻي ۾ پيڙايو ويو.

شاهه عنايت شهيد

سنڌ ۾ گڏيل پوک جو طريقو رائج ڪرڻ جي ڏوهه ۾ مغل شهنشاهن جي دور ۾ سنڌ جي جاگيردارن جي چرچ تي ٽيهه سنڌ سن ساٿين سميت شهيد ڪرايو ويو.

هيمون ڪالاڻي

نوجوان هيمون انگريز سامراج خلاف وڙهندي، سکر ۾ ريل جي پٽڙي اکوڙيندي گرفتار ڪري ڦاسي تي ٽنگيو ويو.

مائي بختاور شهيد
۽
بالاچ بروهي

سنڌ هاري ڪاميٽيءَ جي هيٺ هلندڙ بٽائي تحريڪ دوران ٽرپار ڪري سانگهڙ ۾ جاگيردارن هٿان گولين جو ٽڪ بڻيا.

حسن ناصر

ڪامريڊ حسن ناصر هارين ۽ مزدورن جو اڻ ٿڪ جاکوڙي اڳواڻ هو جنهن کي ايوبي آمريت جي دور ۾ هارين ۽ مزدورن جو ساٿي هجڻ جي ڏوهه ۾ لاهور شاهي قلعي ۾ اذيتون ڏئي شهيد ڪيو ويو.

اشوڪ ڪمار

مهراڻ يونيورسٽيءَ جو روشن خيال استاد جنهن کي وقت جي حڪمرانن ٽولي، سياسي

مخالف هجڻ جي ڏوهه ۾ شهيد ڪري ڇڏيو. (هندستاني ايجنٽ قرار ڏني ٿي).

اسد الله مينگل

بلوچستان جو روشن خيال نوجوان بي. ايس. او. جو اڳواڻ ۽ عطاءالله مينگل جي پٽ، جنهن کي سامراج مُشيءَ ٿي فوجي درندن اغوا ڪري شهيد ڪيو. جڏهن بلوچستان جي چونڊيل حڪومت کي ڊاهيو ويو.

ذوالفقار علي ڀٽو

موجوده مارشلا گورنمينٽ جي دور ۾ عوام جي چونڊيل وزيراعظم کي عوامي روپي رکڻ جي ڏوهه ۾ سامراج جي چرچ تي ڪوڙي قتل ڪيس ۾ عوام جي ڀرپور احتجاج جي باوجود ڦاسيءَ چاڙهيو.

نذير عباسي

شاگردن جي مسئلن کي پيڙهيل طبقن ۽ قومن جي مسئلن سان ڳنڍيندڙ، ملڪ مان سامراجيت، جاگيرداريت، ۽ جي راڄ جي خاتمي لاءِ جدوجهد ڪندڙ فوجي ٽولي جي اذيت گاهن ۾ ٩ آگسٽ ١٩٨٥ع جي ڏينهن، جان جو نذرانو ڏئي امر ٿي ويو.

حميد بلوچ

جڏهن مارشلا دور ۾ سامراج دشمن قوتن کي ڪچلڻ لاءِ جڏهن بلوچستان مان اومان لاءِ فوج ڀرتي ڪئي پئي وئي. تڏهن ان بلوچستان جي نوجوان احتجاج ڪيو. جنهن جي ڏوهه ۾ حميد بلوچ کي گرفتار ڪري ڦاسي تي لٽڪايو ويو.

لالا اسد

ضياشاهيءَ جي ڏاڍ جو جوانمرديءَ سان مقابلو ڪندي حرڪي ۾ گولين جو بک بڻيو.

ناصر بلوچ

اياز سمون

ٻنهي نوجوانن کي عوام دشمن فوجي ٽولي انگريزن ماڻهن جيان سامراج دشمن، سياسي شعور رکڻ جي ڏوهه ۾ گرفتار ڪري سمري ملٽري فوجي عدالت ۾ ڪيس هلائي. عوام جي ڀرپور احتجاج جي باوجود کين ڦاسيءَ تي لٽڪايو ويو.

احسان ميمڻ

سنڌ يونيورسٽي جامشورو ۾ شاگردن جي بنيادي حقن لاءِ وڙهندي فوجي گولين جو بک بڻجي ويو.

- عبدالمالڪ خشڪ
- امان الله وسطڙو
- منو بليدي،
- ذڪريا ميمڻ،
- انور عباسي
-

جن مڙني ڪونڌرن کي، نوڙهي ڦاٽڪ وٽ فوجي درندن پنهنجي حاڪمانه روپي جو اظهار ڪندي، گوليون هڻي شهيد ڪيو.

شاهنواز ڀٽو

ڀٽي خاندان جي هن سورهيه نوجوان کي ضياء شاهي ۽ ان جي آقا آمريڪي سامراج خلاف وڙهڻ جي ڏوهه ۾ سازش ڪري شهيد ڪيو ويو.

١٩٨٣ع جي ايم آر ڊي
جي جمهوري جدوجهد ۾
سنڌ جي جنگجوئن ۾ شهيد ٿيل سرويچ

دادو جا دلير

دادو جدوجهد جي شروعات ۾ ١٤ آگسٽ تي ٿي اڻٿي ڏينهن

● معصوم ڪالو مير بحر

جيڪو دادو جو پرائمري جو شاگرد هو. سندس عمر اٽڪل 13 سال ٿيندي. ان کي فوجي ٽولي جي

ڏيارڻ دادو ۾ شهيد ڪيو.

- علي اڪبر جوڻيجو

پوليس جو سپاهي هيو. دادو ۾ عوام جلوس ڪڍيو. جنهن تي گوليون وسايون ويون ۽ جلوس ۾ هجڻ سبب شهيد ٿي ويو.

خيرپور ناٿن شاهه سنڌ جو ٽانڊاوچو ڪيو.

- نظام الدين ناٿچ
- شاهنواز توسو
- غلام نبي توسو
- منير احمد ماڳيراڻي
- الله ورايو لاڪاهو
- عبدالنبي ابڙو
- حبيب الله لغاري
- عبدالعزيز لاکير.

هنن مرد مجاهدن کي 12 سيپٽمبر تي سامراج جي پالتو فوج آمريت خلاف نڪتل احتجاجي جلوس مٿان اندا ڌنڌ فائرنگ ڪري شهيد ڪري ڇڏيو.

موري ۾ پاڻ ملهايو

جمهوري تحريڪ دوران عوام جڏهن بلدياتي چونڊن جو بائيڪاٽ ڪيو ته ان وقت موري جي عوام پنهنجو جمهوري ڪردار ادا ڪندي، چونڊن جو مڪمل بائيڪاٽ ڪيو. انهي دوران گوليون هڻي ڪيترن ئي باهمت ساٿين کي شهيد ڪيو ويو جن ۾
- سڪيو ڪنهوڙو
- پليو چانڊيو
- مولا بخش چانڊيو
- منظور چانڊيو ۽ ٻين ڪيترن کي ئي گولين جو نشانو بڻائي شهيد ڪيو ويو.

هي سڀئي مسڪين هاري ۽ پورهيت هئا.

سڪرنڊ سرمو ٿيو.

جڏهن پوري ملڪ ۾ ايم آر ڊي جي سنڌ تي جمهوريت جا پروانا سينا تاڻي روڊن تي نڪري

آيا ته سڪرنڊ ويجهو گوٺ شادي خان چانڊيو ۽ پنهون خان چانڊيو جي جت پرين هارين سيشن ماڻهو وي تي گڏ ٿي روڊ تي قرآن شريف پڙهي رهيا هئا. اهڙي ۾ اسلام جي مجاهدن (آمريڪي برانڊ) انهن پر امن هارين مٿان گوليون هلايون جنهن جي ڪري اٺ ڄڻا سورمه شهيد ٿي ويا. انهن ۾ سنڌ هاري ڪاميٽي جي ساٿين
- محمد صديق چانڊيو
- حسين مگنهار
- محمد رمضان خاصخيلي
- علي گل خاصخيلي سميت
- علي شير چانڊيو
- مير بخش چانڊيو
- گلاب چانڊيو
- عرس چانڊيو
- رجب چانڊيو
- الهه رکيو ماڇي
- محمد هاشم خاصخيلي
- مير محمد خاصخيلي
- محبوب ماڇي
- جانب خاصخيلي
- نارو چانڊيو ۽ ٻيا هاري شهيد ٿيا.

نواب شاهه ۾ ڪيس

- حاجي ڏاٽي بخش سيال,
-
-

بنگال جيان سنڌ جي غير تعداد جوانن جي گهرن ۾ فرنٽيئر ڪانسٽيبلري جا سپاهي گهڙي پيا. جنهن ڪري ٿي جوڌا ڪين پڪڙي ٿاڻي تي وٺي آيا پر ڪين ڪهڙي خبر ته مسڪين ماڻهن جي لڄ ۽ سرن جي حفاظت ٿاڻو به نه ٿو ڪري سگهي فرنٽيئر ڪانسٽيبلري جي بي لغام سپاهين ٿاڻي ۾ گوليون هلائي ڪين شهيد ڪري ڇڏيو.

بقايا ايڊيٽوريل

صدارتي اسيمبلي جو آپريشن ڪري مارشلا ڏنو رهجا سپ قانون آئين ۾ شامل ڪيا ويا. صدارتي اسيمبلي ۽ وزارتن جي نوڙت جو به اختيار آهي. اهڙي طرح موجوده مارشلا هٽائڻ جو اعلان عوام سان ڏوکي ڪرڻ وڏي ڪا ڳالهه نه آهي.

سنڌ هاري ڪميٽي سمجهي ٿي ته 1983ع جي جدوجهد جنهن ۾ هارين وڏي تعداد ۾ حصو ورتو ۽ پنهنجي رت سان تحريڪ کي سگهاري طاقت بخشي اها دراصل انهيءَ جو نتيجو آهي ته هي آمريت تبديل ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي وئي. هن تحريڪ ۾ اهڙا وڏيرڪ وڏا عوامي امنگن جو ترجمان هئي جنهن ۾ سامراج دشمن پروگرام هيو جنهن ۾ زرعي سڌارن جو پروگرام هيو. هارين مزدورن شاگردن دانشورن وڪيلن استادن ۽ عورتن جي شرڪت ڪئي وئي. ۽ ملڪ جون سڀ جمهوري سامراج دشمن ترقي پسند قوتون گڏ ٿي جدوجهد ڪن ان صورت ۾ هي عوام دشمن راڄ جو خاتمو ڪري سگهجي ٿو.

ڪاڪا ڙهه آٽ ڏيڍا جي

رپورٽ: شاهنواز نواب شاهه

سنڌ هاري ڪاميٽيءَ ضلع نواب شاهه پاران ٢٩ سيپٽمبر تي ڳوٺ شادي خان چانڊيو ۾ ڪڪ سڪرنڊ ۾، ڀٽو ري تحريڪ ۾ شهيد ٿيندڙ سورهن جي ياد ۾ جيڪي ورسي ملهائي وئي. گذريل سال شهيدن جي پهرين ورسي پڻ سنڌ هاري ڪاميٽيءَ ملهائي هئي. ان ڀيرو سنڌ هاري ڪاميٽيءَ جي مرڪزي جنرل سيڪريٽريءَ محمد صالح بلوچ جي اڳواڻيءَ ۾ ضلع نواب شاهه جي باشعور ڪارڪنن، هارين ۽ شاگردن جو جلوس، ظالمن جواب ڏيو، خون جو حساب ڏيو. شهيدن تي سرخ سلام. آمريت مُردهه آباد. سنڌ هاري ڪاميٽي زنده آباد. ٿڌو ساڻي منهنجو ساڻي، جام ساقي جام ساقي. ڪامريڊ حيدر بخش جتوئي زنده آباد جا نعرا هڻندو اڳ اڳ قبرستان ۾ پورل شهيدن جي قبرن تائين پهتو. سڀني هاري ڪارڪنن ۽ هارين، مزدورن شاگردن، پنهنجي ڏکويل ڇهن ۽ پيل ميڙ سان، ڪلن جون چادرون چاڙهيون. شهيدن جي عظمت آڏو پنهنجو ڪنڌ جهڪايو ۽ هڪ دفعو ٻيهر شهيدن جي وارثن سان ڏک ۾ ڏک جو اظهار ڪيو ويو.

شام جو مسجد جهڙي ڳوٺ جي الهندي پاسي هٿرڻيءَ ۾ جهڙهن گهر ٽي ويو تڏهن سڀئي ماڻهو ماڻهو تائين اچي پنڊال ۾ گڏ ٿيا. اسٽيج شهيدن جي فوٽن سان سينگاريل هئي. سڀني پاسن کان ڪارا ڌهارا بئنر ٽنگيل هئا. جن ۾، فوجي چانڊيوٽي پنهنجو عاقل نه ڪيو. سنڌ ڪي ١٩٢٥ جي نامهه صيت پائي ڏيو. ضروري مسئلن عمل ۾ آڻيو. ڪامريڊ جام ساقيءَ کي آزاد ڪيو. وغيره جا نعرا لکيل هئا.

ڪارروائي هلائڻ لاءِ اميربخش چانڊيو اسٽيج تي اچي ويٺو. جنهن اڄوڪي ورسيءَ جي صدارت لاءِ سنڌ هاري ڪاميٽيءَ جي مرڪزي جنرل سيڪريٽري محمد صالح بلو کي سڏ ڪيو. مهمان خاص جي ڪرسيءَ تي، پي.اين پي ضلع نواب شاهه جي صدر فاروق راهپر ايم آر ڊي ضلع نواب شاهه جي ڪنوينر قاضي محمد بخش ڏامراهه پيپلز پارٽي نواب شاهه جي اڳواڻ رحيم بخش جمالي. ڊي ايس ايف نواب شاهه جي اڳواڻ الهه بخش راهپر، نور احمد چانڊيو. سماجي ڪارڪن غلام عباس چانڊيو کي ويهاريو ويو. سڀ کان پهرين شهيدن جي ڏک ۾ ٻه منٽ خاموشي ڪئي وئي. تنهن کان پوءِ شهيدن جي وارثن، زخمين ۽ ڀٽو ري جدوجهد ۾ قيد ڀوڳيندڙن کي اسٽيج تي گهرايو ويو. ۽ ويٺل مهمانن انهن تي گلن جي ورکا ڪئي. جنهن ماحول کي ڏکويل ڪري ڇڏيو. هتان وري خادم حسين چانڊيو، شهيدن جي شان ۾ تخليق ڪيل گيت آجيا انسان کان جانب ٿي ويو ترنم سان جيو نه ويتر ويٺلن هارين ۽ ڳوٺاڻن جا ٻيڻا پرجي آيا. ان کان پوءِ سنڌ هاري ڪاميٽي تعلقي سڪرنڊ جي صدر مراد چانڊيو آيل مهمانن جي ڀلي ڪار لفظن سان آجيان ڪئي.

ان کان پوءِ ڊي.ايس.ايف نواب شاهه جي اڳواڻ قاضي جاويد ۽ بخشيل جمالي ڳالهائيندي چيو ته " شاگرد، هاري، مزدور ۽ ٻيا سڀ پيڙهيل طبقا پنهنجي حقن لاءِ گڏجي نه وڙهندا ته ڪوبه

ڪڍڻ جو به مسئلو حل ڪونه
ٿيندو، هن چيو ته ڊي. ايس.
ايف. جي آرين بڻائڻ ٿي ته
هن نه رڳو تعليمي حقن لاءِ جدوجهد
ڪئي آهي پر هارين ۽ مزدورن
جي حقن لاءِ پڻ جدوجهد ڪئي
آهي. جو مثال هن ڳوٺ
جو ٿي رهواسي. ڊي. ايس. ايف
جو مرڪزي چيئرمين امداد چانڊيو
آهي. جيڪو نه رڳو شاگردن
لاءِ پر هارين جي حقن لاءِ پڻ
جيل ڀوڳي رهيو آهي

سنڌ هاري ڪاميٽيءَ جي مرڪزي
خزانچي علي رضا ٽوسي، ڪارڪن
شاهنواز، خادم چانڊيو، ادريس
چيو ته "سياسي جبر جيڪا تحريڪ
هلي. ان جو مکيه بنياد عرصن ۾
ڀوڳين سان هو. وڏيرن جي
محلات سان گڏ هو. هتي جيڪي
چار ميل تي قرآن پڙهندي گولين
جو نشانو بڻيا. لاڙڪاڻي ۾ شهيد ٿيا
يا خيرپور ناٿن شاهه ۾ شهيد ٿيا.
سڀي سڀ پورهيت طبقي خاص ڪري
هاري طبقي سان هيا. ان ۾ اسان
جا سنڌ هاري ڪاميٽيءَ جا ساٿي
پڻ هئا. پي. اين. پي. جي رسول
رسول بخش برڙي پڻ سياسي
مسئلن تي روشني وڌي. تنهن
کان پوءِ سنڌ ڪيو ويو ۽ بعد ۾ ڪرينڪ
اسٽوڊنٽس فيڊريشن جي اڳواڻ
الهه بخش راڄپر جي هن تقرير
ڪندي چيو ته "اڄ ٻهراڙيءَ جي

هاريءَ جي پٽ کي تعليم پرائڻ جي
سگهه ڪانهي. تعليم ڏينهون ڏينهن
مهانگي ٿيندي وڃي. غريبن جون
پڙهنديون پيون وڃن. هاريءَ جي
پٽ کي علمي ميدان ۾ ڇتاپيتيءَ
ڪرڻ جو موقعو ڪونهي. علاج جو
مناسب بندوبست ڪونهي. انهن
سڀني ڏکن جي خاتمي لاءِ، نئين
سماج جي اڏاوت لاءِ، قومي جمهوري
حقن لاءِ، شهيدن کي پنهنجو
سر ڏيڻ تي رکيو."

پاڪستان نيشنل پارٽي نواب شاهه
جي صدر فاروق راڄپر پنهنجي
تقرير ۾ چيو ته، "غريب عوام کي
مضمونن ۾ آزاديون ياد رکڻ گهرجن
ته جيستائين هن ملڪ ۾ جمهوريت اچي
۽ جاگيرداري باقي رهي، آمريڪي
سامراج سان لاڳاپا رهن ته پڪ
سمجهو ته اصل حقيقي جمهوريت
نه آهي. شهيدن ان حقيقي
جمهوريت لاءِ قربانيون ڏنيون هيون.
ان کان پوءِ پيپلز پارٽي نوابشاهه
جي اڳواڻ رحيم بخش جمالي
سامراج دشمن جذبن سان ڀرپور
پنهنجي تقرير ۾ چيو ته سنڌ هاري
ڪاميٽيءَ کي جس هجي جو هن
هميشه ڏکن ڏوريءَ ۾ شهيدن
کي نه وساريو آهي. جيڪو فرض
ايم. آر. ڊي ۽ پيپلز پارٽيءَ جو
خاص هيو. سو فرض سنڌ هاري
ڪاميٽيءَ نڀايو اسان کان گهڻو
ڪئي وڌي آهي ۽ هٿ ڀڄو ويو

آهي. هن چيو ته شهيدن جي رت
جو وکر ڪرڻ جون سازشون
شروع ٿي رهيون آهن، تنهن
کان خبردار رهڻ گهرجي. دنيا
۾ ٻه طبقا آهن، هڪ لٽيندڙ ۽
ٻيو لٽجندڙ. هاڻ وقت اچي ويو آهي
پورهيت طبقي کي پنهنجو پاڻ
مان اڳواڻي پيدا ڪري اڳتي
وڌڻ گهرجي. هن چيو ته ڀٽي
صاحب کي شهيد ڪندڙ، جمهوري
تحريڪ ۾ حصو وٺندڙن کي
شهيد ڪندڙ فوجي ٽولو ۽
آمريڪي سامراج آهي. انڪري
انسانيت جدوجهد انهن جي خلاف
آهي ۽ هئڻ گهرجي." ايم. آر. ڊي
نواب شاهه جي ڪنوينر قاضي
محمد بخش ڌامراهه ڳالهه تقرير
ڪندي چيو ته "اهو ڏينهن
شهيدن کي سلام پيش ڪرڻ
۽ جدوجهد جي قافلي کي اڳتي
وٺي هلڻ جو ڏينهن آهي. هن
چيو ته جمهوريت وٺي ڪري
۽ جمهوريت لاءِ وڙهڻ آهي.
غلام عباس چانڊيو ۽ سماجي
ڪارڪن نور احمد چانڊيو سنڌ
هاري ڪاميٽيءَ کي جس ڏيندي
جي بهادريءَ کي سلام پيش
ڪندي، آئينده پڻ شهيدن
جي ورسي ملهائڻ ۾ سهڪار
جو يقين ڏياريو. صدارتي
تقرير ڪندي سنڌ هاري ڪاميٽيءَ
جي مرڪزي جنرل سيڪريٽري
محمد صالح بلو چيو ته شهيدن

جو رپورٽ هڪ ڏينهن انقلاب جي شڪل ۾ رنگ لائيندو.

مارشلا جي خلاف جيڪا تحريڪ هلي تنهن ۾ مکيه هارين جو ڪردار آهي. هارين جو هن جدوجهد کي سامراج دشمن رنگ ڏيڻ ۾ اهم ڪردار آهي. هن آمريڪي هٿرادو سازشيا ۽ ريگن جا پتلا، ضياءَ جي پتلن سان گڏ جلايا. هن جدوجهد ۾ ايم. آر. ڊي. جيستائين هارين جي حقن ۽ هارين جي تنظيمن کي پنهنجو پاڻ سان نه ڳنڍي ته اها جدوجهد سگهاري نه ٿي سگهندي. بنان عمل جي جيڪي پارٽيون هارين جون ڳالهيون ڪن ٿيون. سي لپاڙون بيمقصد ۽ اجايون آهن. هن جيو نه اڏواڏ بنهي تحريڪ هاري ڪاميٽيءَ هلائي ۽ پيٽي صاحب جو ٻارن سنڌ ارڻ جو اعلان پڻ هاري ڪاميٽيءَ جو دباءُ ۽ پوري ملڪ جي عوام جي دباءَ جو نتيجو هيو.

هن پروگرام دوران ڪماد رڳنگاهه پير شهاب الدين، اسرار لانگاهه، غلام حسين چانڊيو انقلابي آهنگن سان نعرن جو گيت ترنم سان ڳايا. آخر ۾ مختلف قرارداون بحال ڪيا ويا جن ۾ . پهريون عاقل ۾ قوميائي نه ڪيي. غلام محمد مهر جي ظلمن کان هارين کي بچايو وڃي. سوڀري فارم مان سوين بيدخل هارين کي بحال ڪيو وڃي. ڪپهه جي اڳ فصل جو ڪيو ڏنو وڃي. توڙي ڦاٽڪ جي قيدين کي آزاد ڪيو وڃي. سنڌ هاري ڪاميٽيءَ جي مرڪزي اڳواڻ ڪامريڊ جام ساقي، بينظير ڀٽو، رسول بخش پليجو، مخدوم خليق الزمان، محمد امداد چانڊيو، ابراهيم سوهو ۽ ٻين سياسي قيدين کي بنان دير آزاد ڪيو وڃي.

ڊيموڪريٽڪ ليبر فيڊريشن

جي قيام جي ساراهه

تازو لاهور ۾ پورهيتن جي پنجن جماعتن گڏجي هڪ جماعت جوڙڻ جو اعلان ڪيو آهي. جنهن جو نالو ڊيموڪريٽڪ ليبر فيڊريشن رکڻ جو به اعلان ڪيو ويو آهي. اسانجي ملڪ ۾ جتي هرڪو جدا جدا ڏيڍ سرن جون ڍڳيون جاڙهيو پنهنجي انا کي مطمئن ڪرڻ جي ڪوشش ۾ رڌو پيو آهي. اهڙي دور ۾ مزدور طبقي جي پنجن جماعتن جو اهو قدم ساراهڻ جوڳو آهي. مزدور طبقو جيڪو مارڪس جو ساٿاري آهي ۽ پورهيت عوام جو قائد پڻ آهي. تنهن جو اهو قدم ثابت ڪري ٿو ته هن ملڪ جي پورهيت جماعتن اها ڳالهه کي سمجهي ورتو آهي ته جيستائين هڪ ملڪ جا پورهيت منظم ٿي جدوجهد ۾ پنهنجو حقيقي ڪردار ادا نٿا ڪن تيستائين هڪ ملڪ مان غربت ۽ ڏاڍ واري راڄ جو خاتمو نه پيو رهيو پر جمهوري ويڙهاند ۾ به ڪاميابي حاصل نه ٿي ڪري سگهجي. اسان پاڪستان ورڪرز فيڊريشن، يونائيٽيڊ ورڪرز فيڊريشن، جوائنٽ ليبر فيڊريشن، پاڪستان ليبر آرگنائيزيشن، بلوچستان ليبر فيڊريشن جي اڳواڻن کي اهڙي ساراهه جوڳي قدم کڻڻ تي واڌايون ڏيون ٿا ۽ اميد ٿا ڪيون ته پاڪستان ريلوي ورڪرز فيڊريشن، وطن دوست مزدور فيڊريشن، پاڪستان ٽريڊ يونين فيڊريشن ۽ ٻيون ترقي پسند جمهوري جماعتون پڻ ان ڳالهه کي محسوس ڪنديون ته سڀ وطن دوست، ترقي پسند مزدور جماعتون ۽ ٻيا سڀئي طبقن جي سياست کي جيڏي صحيح انقلابي واٽ اختيار ڪن.

هن ملڪ جون ترقي پسند جماعتون شروع کان وٺي اها ڪوشش ڪنديون رهيون آهن ته سڀئي ترقي پسند، قوم پرست، سامراج دشمن، جمهوري قوتون هڪ پليٽ فارم تي گڏجي جدوجهد ڪن. جنهن جي چٽي ڪڙي پاڪستان نيشنل پارٽيءَ ۾ ترقي پسند جماعتن جو گڏجي ڪم ڪرڻ ۽ هاڻ ورڪرز ڊيموڪريٽڪ ليبر فيڊريشن جو قيام انهيءَ سلسلي جا اڳيئين قدم آهن. اسان سنڌ هاري ڪاميٽيءَ جي دوستن جي پڻ اهائي خواهش آهي ته سڀ ترقي پسند جماعتون ۽ ٻيا وساري هڪ ٿي وڃن. اهو ئي سبب آهي جو اسان شروع کان وٺي اها ڪوشش ڪندا آيا آهيون ته هارين جون جدا جدا جماعتون نه هجن پر هڪ جماعت هجي جا سڄي هارين ۾ ڪم ڪري. ان سلسلي ۾ اسان سنڌ هاري ڪاميٽيءَ ۽ وطن دوست هاري تنظيم (جيڪا سنڌ هاري تنظيم هئي) ۽ سنڌي هاري تنظيم سان ڳالهيون ڪيون. سنڌي هاري تنظيم جي دوستن حالتن جو صحيح جائزو وٺي سنڌ هاري ڪاميٽيءَ ۾ سنڌي هاري تنظيم کي ضم ڪيو. پر جيئن دوستن اهي ڏٺو ته صرف مسعود نوراني اختيار ڪيو پر الٽو سنڌ هاري ڪاميٽيءَ جي خلاف پروپيگنڊا ڪرڻ شروع ڪئي. اينٽرپيڪير جو تازو وطن دوست هاري تنظيم نه ڳارين ٿي لکي آهي. هتي نه دوستن جو اسان سان ڪو ويڙهيل آهي. تنهن هوندي به اسين نٿا چاهيون ته اسين به ان ٻولي ۾ جواب ڏيڻ پسند ڪيون دوستن خلاف گندي زبان استعمال ڪري دشمن کي موقعو ڏيون. ته اهي ترقي پسند ڌرين جي وچ ۾ غلط فهمين کي وڌائي، گڏجڻ کان روڪين. جو نه ترقي پسند جمهوري تنظيمن جو اتحاد هن ملڪ جي مڙني رجعت پسندن لاءِ موت جو سنيهو آهي. اسين هڪ ڀيرو ٻيهر ترقي پسند، قوم پرست، سامراج دشمن جمهوري قوتن کي اپيل ڪندا آهيون ته پنهنجون مزدور تنظيمن جيان وسيع محاذ جوڙين ۽ تنگ نظري جي سياست کي ڇڏي هڪ گڏيل محاذ، جهنڊي هيٺان گڏ ٿي وڃن.

جمهوري تحريڪ ۾ سنڌ هاري ڪاميٽي جو ڪردار

سنڌ جي سرويچن، سامراج ۽ ان جي دلالن جاگيردارن خلاف سينو ساهي جدوجهد پئي ڪئي آهي. شاهه عنايت کان حيدر بخش جتوئي ۽ جام ساقي تائين سامراج ۽ سندن ڏيهي حڪمرانن ڄاڙتن جي ڏاڍ جو مقابلو ڪندا رهيا آهن. سنڌ هاري ڪاميٽي جي پوري تاريخ سنڌ جي هارين جي جدوجهد جي تاريخ. اهو ئي سبب آهي ته سنڌ هاري ڪاميٽي پنهنجي ٻالڪ پڻي جي دؤر ۾ ڪامريڊ حيدر بخش جتوئي ۽ فيض محمد قاضي ۽ رشيد بروهي ۽ غلام محمد لغاري ۽ مير محمد ٽالپر سرواڻي ۾ بٽائي تحريڪ هلائي جنهن ۾ ٻه ڄڻا شهيد (لاڙڪاڻه ضلع ٽرپ...) ۽ ٻارهن ڄڻا شهيد (سرهاري ضلع سانگهڙ) پنهنجو رت ڏئي تحريڪ کي ڪاميابي جي منزل تي پهچايو. ١٩٥٠ع ۾ ايڪڙ تحريڪ هلائي جنهن سبب حڪومت کي هارين جو حق مڃيو پيو. ١٩٥٠ع جڏهن هندن زمينون جيڪي هارين کي الاٽ ٿيڻ هيون اهي هارين کان کسي هندستان مان لڏي آيل مهاجرن کي ڏيڻ شروع ڪيون ويون. ته سنڌ هاري ڪاميٽي انهي خلاف ڀرپور جدوجهد ڪئي ان تحريڪ ۾ هارين سان مزدور اڳواڻ حسين ناصر، ڊاڪٽر سلام، عزيز خان، ڊاڪٽر اعزاز نذير، سائين عزيز الله ڀاڪٽراڻي انقلابي پارٽي پائيوار رهيا. هن تحريڪ جي سرواڻي ڪندڙ اڳواڻن ۾ ڪامريڊ جتوئي ۽ قاضي فيض محمد ۽ رشيد بروهي، ها جن هن سنڌ جا ڪيترائي ويڙا مهاجرن کي زمين ڏيارڻ جي حق ۾ هئا. ون يونٽ خلاف تحريڪ ۾ سنڌي کي قومي زبان بنائڻ، سنڌي ۾ لسٽون ڇپائڻ جي تحريڪ ۾ سنڌ هاري ڪاميٽي جي اڳواڻن ۽ ڪارڪنن نبي خان ۽ عذاب گهرن ۾ اذيتون سهيون، انعام نيلام، منگلا ڊيم ۽ اسلام آباد جي متاثرن جي نالي تي سنڌ جون زمينون فوجي ۽ سول نوڪر شاهي ۾ جڏهن ورهائي ويون ته سنڌ هاري ڪاميٽي انهي خلاف ڀرپور جدوجهد ڪئي. جنهن ۾ ڪامريڊ عبدالقادر انڍڙ ۽ رشيد انيڙ ۽ ماڻڪ لشر ۽ ٻين ڪيترن ئي هاري ڪاميٽي جي اڳواڻن ۽ ڪارڪنن کي نبي خان ۽ فوجي جاسوسن ۾ عذاب ڏنا ويا.

١٩٧٧ع ۾ جڏهن ضياء فوجي ٽولي مرحوم ڀٽي جي حڪومت جو تختو اونڌو ڪري اقتدار سنڀاليو ته هارين تي عذاب ۾ واڌارو ٿي ويو. هارين جا حاصل ڪيل حق پڻ کسڻ شروع ٿيا. ايف ايس ايف ۾ هارين کي جيڪي زمينون نهري سسٽم هيٺ مليون هيون اهي ڪٽڻ خلاف اتان جي هارين جڏهن تحريڪ جو آغاز ڪيو ته سنڌ هاري ڪاميٽي جا ڪارڪن اتي به پهچي ويا ۽ پنهنجو ڀرپور ڪردار ادا ڪيو. جنهن ۾ پير شهاب عالم قادري ۽ ڀاڪٽراڻي ڪارڪن گرفتار ٿيا. صحافين جي تحريڪ هلي ته ان ۾ به سنڌ هاري ڪاميٽي پوئتي نه رهي. سنڌ هاري ڪاميٽي جي اڳواڻن ۽ ڪارڪنن گرفتاريون پيش ڪيون.

١٩٧٨ع ۾ سنڌ هاري ڪاميٽي جي اڳواڻ ڪامريڊ جام ساقي کي گرفتار ڪيو ويو ۽ ١٨ مهينا عذاب گهرن ۾ اذيتون ڏيڻ کانپوءِ کيس ١٥ سال سزا ٻڌائي وئي.

١٩٨٣ع ۾ جڏهن ايم آر ڊي جي جدوجهد جو منڍ ٿيو ته سنڌ هاري ڪاميٽي ڀرپور شرڪت ڪئي. ڪراچي کان ڪشمور تائين ڪيترن هارين ورڪرن گرفتاريون پيش ڪيون. صالح بلوچ ۽ مراد چانڊيو ۽ مير شهاب ۽ واحد بخش جتوئي، خدا بخش شاهه ۽ مظهر چانڊيو، صوفي منظور ڀٽي، قاسم پٿر، يار محمد جلالاڻي، نور محمد جتوئي، سائين بخش جتوئي پڻ مرڪزي قيادت جي اڳواڻن جلوس جون قيادتون ڪري گرفتاريون ڏنيون. نئين ميرواه ۽ ٻين هنڌن عورتن جا جلوس ڪڍيا ويا جنهن دوران جڏهن سنڌ هاري ڪاميٽي جي مرڪزي اڳواڻ غلام حسين شر کي فوج گرفتار ڪيو ۽ عورتن فوجي جيپ مان کسي ڇڏائي ورتو. انهي تحريڪ دوران سنڌ هاري ڪاميٽي ٻين ترقي پسند تنظيمن سان گڏجي تحريڪ کي سامراج دشمن جاگيردار دشمن ڪردار ۾ بدلائڻ ۾ ڪاميابي حاصل ڪئي.

انهي ويڙهاند ۾ سنڌ هاري ڪاميٽي جي ڪارڪن محمد صديق چانڊيو، حسن مڱڻهار، محمد رمضان خاصخيلي، علي گل خاصخيلي، پنهنجو رت ڏئي تحريڪ کي سامراج ۽ فوجي راڄ خلاف هڪ سگهاري مورچي ۾ تبديل ڪري ڇڏيو. اهڙي طرح سنڌ هاري ڪاميٽي هر دؤر ۾ جبر خلاف سينو ساهي وڙهندي رهي آهي.

ڪامريڊ جام ساقي جو شهيد نمبر لاءِ موڪليل پيغام

اڻ پوڪي دنيا کي ڪارائيندڙ، ڪيئي پوکي
اَن ڏيندڙ ۽ هارين جا همدردو!
ڄاڻو! سنڌ هاري ڪاميٽي جي
سهڻي اخبار ”هاري حقدار“ جي
اهميت آءُ ڄاڻان ٿو. ڪنهن وقت
ڪا ڪلاشن ڪرڄي ٿي ته پيا، ڏنو
پٽ ڇني جوٽيو وجهي يا وڏيري ڏ
تي سال سزا تي لڳي. پر پنهنجو
انقلابي پرچو پاڻ وٽ رکڻ تي ست سال
يا ڏهه سال ٽيپ ڏيو ڇڏين.

ڄاڻڻ ته دشمن کي آخر خبر آهي
ته ڪلاشن ڪنهن خاندان دوست جي
هٿ ۾ هوندي ته اهو پولڙي وانگر مڪ
مارڻ لاءِ ماڻهو کي ماري وجهندو.
يا شيرشاه جي شڪري وانگر گهرجا
ڪڪر مارينده. پر پرچا اهو عقل پيدا
ڪن جيڪو دوست ۽ دشمن جي سڃاڻپ
ڪرائي.

سڪيلو! شهيد نمبر جي باري ۾
سوچيان ٿو ته مونکي ۾ ڳالهيون دل تي تري
ٿيون اچن. هڪ اها اسان وٽ منڍ اٿي
ميڻهن پوڻ کان اڳ ڀرين تڏي هير
لڳندي آهي. جنهن ۾ مٽي جي خوشبوءِ
هوندي آهي. ان کانپوءِ ميڻهن جي
ڪڻ ڪڻ پوندي آهي. اهڙيءَ اهي ڪڻ
ڪڻ، ميڻهن جا ڦڙا دراصل ميڻهن جي
اچڻ جو اعلان هوندا آهن. ٻي ڳالهه اها
ٻڌي هيڏيئن ۾ هريم ته شريم بيرون
پچڻ کان اڳ ڪجهه داڻا پچي پوندا آهن.
جن کي ماڇڪي جا بيرون سڏيندا آهن.
اهي به بهار جي اچڻ يا بيرن جي پچڻ
جي منڍ جو اعلان هوندا آهن. اهڙي نئي
اسان وٽ ١٩٨٣ع ۾ جيڪا سرگهوڙٽ جي
رت جي واند هلي هئي ان کان اڳ به
ڪن سوڏن سرڏنا هئا. حسن ناصر شهيد

ذوالفقار علي ڀٽو شهيد، نذير عباسي
شهيد، حميد بلوچ شهيد، احسان ميمڻ
شهيد ۽ بين ڪيترن شهيدن ١٩٨٣ع
واري هلچل کان اڳ پنهنجي رت
سان اهاراه روشن ڪئي هئي اهي
هن منڍ اٿي ميڻهن جا ڀريان ڦڙا
هئا.

پيارا اوڀرو! پلاند ڪنهن به
پراڻا نه ٿيندا آهن. اسانجي ويرين
کي اهو ڪنهن به وسارڻ نه گهرجي
ته تشدد هميشه تشدد کي جنم
ڏيندو آهي. ۽ رت وهڻ جي رت
سدائين هڪ - طرفي نه رهندي آهي

ساٿيو! هڪ لحاظ کان اسانجا
پاڪ پيلا ڇٻا جو اسانجي دشمن وٽ
هاڻ هٿ نات جهڙو ڪر ڪني ويا
آهن. تنهن اهي هاڻ اسانجي
آڏو آڪهاڻ مٿي اچي بيٺا آهن. ڪو
ڪليو ڪلايو ائين ٿو چوي ته ماڻهن
جي چونڊيل سرڪار قبول ڪاڻي جو
ان کي هر حال ۾ ڪجهه نه ڪجهه ڪرڻي
سٿاڪرڻا پوندا. ڪو ورڌن سميت
گوڏن تي هلا ٿو ڪري. ته وري ڪو
اسانجي خدمت جي آڙ ۾ سرڪار جي
پيرن ۾ اونڌو ٿيو آهي. سائين
اسانکي ته پارٽين پاران چونڊ جي آيل
ويڪو وڏيرن تي به خير ڪو اعتبار
هو سواهاڻ هي جڏهن منٿون
ستن وڪڙن ۾ پيا خرچ ڪري
ميمبر ۽ وزير ٿيا آهن اهي ته ضرور
ڇهڻاٽي پنهنجو پيٽ ڀريندا. انهن کي
ڪي ڇڪائي جي اميد رکڻ ائين آهي
جيئن اڪن، انب يا بيرن کان بير
گهرڻ سو انهن آئيني ترميمي بل به
انڌائي پاس ڪيا آهن. هڪ ته
آئين ۾ آڻيئي عجيب هيو جو عام

طرح آئين منعمل آهي گڏجي رهڻ
جو معاهدو (سمجهوتو) پر حقيقت
۾ اهو حاڪم طبقن سرمائيدارن
جاگيردارن، فوجي ۽ سول نوڪر
شاهي طرفان ملڪ جي قبائل
مال جي حصا ٿيون ڪرڻ جو نانو
هوندو آهي. پر هاڻ جڏهن
مشين حاڪمن ڏرين مان هڪ
ڏر نوڪر شاهي وٽ مارشلا جي
بندوق هئي تنهن اهاورهاست
ڪهڙي نئي هوندي (اها ڳالهه ته
سيڪو سولائي سان سمجهي
سگهي ٿو. پر واٽون ته چور
به ان کان وڌيڪ ايمانداريءَ
سان چوري جي مال جي حصا
ٿيون ڪندا آهن. آئيني ترميون
اهڙيون عيون اٿن جو تائي جو اٿي
اندي کان به اخفعال وڌيل اٿن.
گڏهه ته ڪوئي ڪڏي سگهيا مرگو
ڏکي ماري وڃائون.

هونئن به هر ڪا پارٽي (۽ هر
نظريو) ڪنهن نه ڪنهن طبقي
جي نمائندي هوندي آهي.
اسان هارين ۽ مزدورن جي
پارٽي ته اڃا هتي اقتدار ۾ عانه
آئي آهي. بين پارٽين ۾ وڏيرا
وري وري ولبس مٿائي ايندا
پئي رهيا آهن. جيڪا جيڇ
چڙهي اهي ذاتي گهوڙ جون.
يقيون ٿيون. اهو وچ ۾ وهن.
مزدورن، هارين ۽ انهن جي
حقيقي همدردن کان سواءِ ٻيو
به انهن ڏاڍين کي ڏيه
منيڪالي ڏئي ڪونه سگهندو.
ملڪ جو نالو آئون ڪونه ٿو ٻڌائي
پر ڳالهه ٻڌايان ٿو ته هڪ فوجي
آفيسر سپاهين آڏو تقرير.

پيرت جنگ جي زماني ۾ اوهين شينهن آهيو. ۽ اسين گدڙ جو پوءِ ان تاريخ پر امن جي زماني ۾ اوهين گدڙ آهيو جو سڀ ڪجهه صبر سان ٿا سهو ۽ ڪم ٿا ڪريو. ۽ اسين شينهن آهيون جو حڪومت ٿا هلايون!! سو سڀڻ سيال ۽ ڪانئي پوندي پاڻ وٽ ۽ هر هلچل وقت ته سياسي ڪارڪن اڳيان ايندا آهن. پر حڪومت منجهان مهل وري اصي پوتا ريءَ اچو اڳيان وڃن جو انهن ۾ بندي آهي ۽ حرفتون هلائي ڇاڻن.

جتي اسين هاري، مزدورن تي ڪامهل اچي ته مدد ڪرڻ جي ڪوشش ڪندا آهيون. شاگردن اسان جي پچن تي ڪوويل وهي ته ڪرڪ ڪندا آهيون. يا عورتن اسان جي مائن، ڀيڻن ڌيئرن ۽ زالن کي ڪو ايذاءُ اهنج اچي ته آواز اٿاريندا آهيون. ڪو به ڪاتري سر ڏينهو آهي ته انجي ڪاڻ گڏيندا آهيون. تنهن انهن ڪورو طبقن جي ٻه ماڻهو بندي آهي اهي ڪٿي ٻه هڪڙي هڪٻئي جي واهر ڪندا آهن. اصل اهڙي جو گدڙ گدڙ جي اوڻائي تي سنڌ ڏئي ته ڪوڙهيو نومري. اسان کي انهن طبقن جي بندي کي نوڙڻ ۽ پنهنجي جوڙ بندي مضبوط ڪرڻ لاءِ هر حيلو هلائڻ گهرجي.

اها ڳالهه سڀ جڳ ۾ مڃيل آهي ته حڪومت جائز ۽ قانوني اها آهي جيڪا قانوني طرح اساني جو بيل هجي. ۽ هر ڇئن يا پنجن سالن اندر وري چونڊون ڪري پاڻ کي جائز بنائي. جيئن ته تيل وري به ترت مان نڪرندو آهي. سرڪار جا مال مڏلوءِ سڀ سنڌ ۽ اڻ سنڌن ٽيڪس ذريعي اسين ٿا ڏيون. صدر، گورنر وزير ڪو به پنهنجي گهران ڪونه ٿو ڏئي انلنسوا اهي ماڻ اساني ٿي مال مان ٻيا کائين ۽ پيائين. انڪري ٽيڪس وڃڻ جو حق به فقط انهي آهي جيڪو اسانجو چونڊيل هجي.

سائين دشمن کي سڃاڻندو ۽ انهن کان خبردار رهندو ۽ سڀڻ کي سڃاڻي انهن سان پريت جا پيچ پختا ڪندو ته پنهنجي ڪي ۾ ماڻي ڪا پل پهرائي آهي.

دلبرو! آئون اوهانکي هاري حقدار" جي شهيد نمبر ڪيڏ ني تڪ وا ڏاليون ٿو ڏيان ۽ اميد ٿو ڪريان ته اوهان اهو پيغام ڳوٺ ڳوٺ (وستي وستي، واهڻ واهڻ) گهر گهر پهچائيندا

ازل کان اوهانجو

جام ساقي

سنڌ هاري ڪميٽي

جي جدوجهد جو ٿل

نواب شاهه: نواب شاهه ۾ سنڌ هاري ڪاميٽي جي مرڪزي ڪاميٽي جي گڏجاڻي صدر جناب غلام رسول سهتو جي صدارت هيٺ ٿي گذري جنهن ۾ تنظيمي مسئلن تي غور ڪيو ويو ۽ تنظيم کي منظم ڪرڻ لاءِ فيصلا ڪيا ويا. سيتا روڊ ڪڪ ۾ سنڌ هاري ڪاميٽي جي اڳواڻي ۾ هارين جي تحريڪ ۽ ان ڪاميابي تي پوءِ سنڌ ۾ خاص طور ضلع سکر جي هاري ورڪرن ۽ هارين کي واڌايون ڏنيون ويون. بنو عاقل چانڊيو جي تحريڪ تي غور ڪيو ويو ۽ جاري رکڻ جو فيصلو ڪيو ويو ۽ سڀني جمهوري ترقي پسند جماعتن سان ڳالهيون ۽ حمايت وٺڻ جو پروگرام جوڙيو.

اجلاس ۾ ٻين هارين تنظيمن سان اتحاد تي غور ڪيو ويو ۽ فيصلو ڪيو ويو ته ٻين تنظيمن سان اتحاد ۽ ڳالهائڻ کي ٻيهر هلايو وڃي اجلاس مسعود ڪتر نوشهرو جي ڏکي شڪيل موت کي ملڪ هارين ۽ دانشورن لاءِ هڪ سانحو قرار ڏنو. اجلاس نواب شاهه جي شهرن ۽ سعيد آباد ڀرسان ڳوٺن تي غنڊيگرڪنسٽبلري جي سپاهين جي فائرنگ جي مذمت ڪئي ۽ گهر ڪئي ته متاثر ٿيل ڳوٺاڻن کي هڪدم ٿڪ في ماڻهو جي حساب سان معاوضو ڏنو وڃي. قاتلن کي سرعام ڦاهي تي لٽڪايو وڃي ۽ فوجي ۽ نيم فوجي ادارن کي سنڌ مان ڪڍيو وڃي. ڪالاباغ ڊيم جو منصوبو ختم ڪيو وڃي. بنو عاقل چانڊيو جو منصوبو ختم ڪيو وڃي. ڪمند جي قيمت 15 روپيه في مڻ مقرر ڪيو وڃي.

جام ساقي - پروفيسر جمال نقوي. رسول بخش پليجو - امداد چانڊيو - شير محمد منگريو - فقير سائين - نظام برڪاني - شبير شر ڪمال وارثي - جبار خٽڪ محمد خان سولنگي - حيدر شاهه ابراهيم سودهو - نورالدين قاٺڪ - ڪيس جا قيدي ۽ سياسي قيدي جلد از جلد آزاد ڪيا وڃن ٥

قيدين سان انسانيت دشمن رويو ڇو؟

؟

ڪوڙ جي منهن ۾ ڌوڙ

تاريخ ٢٣ آڪٽوبر ١٩٨٥ع جي اردو اخبار 'جنگ' جي هفتيوار مئگزين ۾ پاڪستان پيپلز پارٽيءَ جي اڳواڻ ۽ سنڌ جي اڳوڻي وزير-اعليٰ غلام مصطفيٰ جتوئيءَ جو، صحافيءَ نذير لغاريءَ جو ورتل، انٽرويو ڇپيو آهي. جنهن ۾ جتوئي صاحب کان جاگيرداري نظام جي باري ۾ سوال پڇيا ويا. جن جي جواب ۾ هن نهايت پير ڪوڙي، ڪوڙ هڻي، چيو ته "سنڌ ۾ جاگيرداري ڪانهي، نرڳو اهو اصطلاح آهي. اسان جي ۽ جنرل ايوب جي زرعي سڌارن جي عمل ۾ اچڻ کان پوءِ سنڌ ۾ ڪنهن به مالڪ وٽ ڏيڍ سئو ايڪڙ کان مٿي زمين نه آهي. ان مان به پاڻيءَ جي کوٽ جي سبب ايڪڙ زمين آباديءَ لائق آهي. جنهن مان گذر ٿي نه ٿو سگهي."

جيئن ته ڪوڙ کي پير ٿين نٿا ڪين! ۽ لڪي به ڪو نه سگهندو آهي، سو سنڌ جي باشعور عوام کي هن ڪوڙ سڃاڻڻ ۾ به دير ڪا نه لڳندي.

سنڌ ۾ جاگيرداريءَ جي لاش ۾ اڃان ساهه آهي ۽ جاگيرداري باقيات اڃان به ضرور وجود رکي ٿي، اهو نڪو اصطلاح نه آهي. نه وري ماضيءَ ۾ ڪيل بيجان ۽ بي سستن زرعي سڌارن جاگيرداريءَ جي وجود کي پاڙان اکيڙيو آهي. اڳوڻا زرعي سڌارا نرڳو اعلانن جي حد تائين ۽ رڪارڊ جي حد تائين ٿيا. باقي عملي طرح ڪو خاص ڪر ڪونه نڪتو. اڄ غلام محمد مهر جي رياست وجود رکي ٿي. اڄ به غيبي خان جي رياست/جاگير جيئري آهي. پاڻ وٽ ڏيڍ سئو ايڪڙ جي دعويٰ ڪندڙ غلام مصطفيٰ جتوئيءَ وٽ، ٺٽي، ٿرپارڪر، نواب شاهه ۽ دادو ضلعي ۾ مختلف ماڻهن ۽ مختلف نالن ۾ ادّ لک ايڪڙ کان مٿي زمين آهي. نين زمينن خريدڻ جو سلسلو به بند ناهي. ان ڳالهه جو شاهد پوري سنڌ جو عوام آهي. هاڻ به جتوئي صاحب جي زمينن تان سدائين جيان هارين جي بيدخلين جو سلسلو جاري آهي. جاگيرداري ناهي ته بيدخليون ڇا جون؟ پوري سنڌ ۾ بيدخلين جو سلسلو جاري آهي. تازين خبرن موجب سندس سندس ضلعي نواب شاهه ۾ حوري تعلقي ۾ سونهري فارم پرسان سوين هارين کي بيدخل ڪري، اباڻي ڳوٺ مان ڪڍي لڏايو ويو آهي ڇو ته بهادر ۽ سرويڙها ريناسيري ڪرڻ کان، ڇيڙ بيگر وٺڻ کان، گهڻ اجورو وٺڻ کان نه رڳو انڪار ڪيو پر انهن خوددار هارين هڙتالون پڻ ڪيون، احتجاج جو آواز پڻ اٿاريو. هونئن به سڄي سنڌ جي زمين پنهنجي مالڪيءَ هيٺ آڻڻ جو خواب جتوئي صاحب جو پراڻو خواب آهي.

ان سلسلي اخبار ۾ ڏنل انٽرويو ۾ غلام مصطفيٰ جتوئيءَ ان سلسلي سوال جي جواب جي مٿان ٻئي سوال جي جواب ۾ چيو آهي ته "اسان جي پارٽي شروع کان وٺي سوشلزم چاهي ٿي. اسين اڄ به ان تي مضبوطيءَ سان بيٺل آهيون" ڪوڙ جي مٿان ڪوڙ هڻڻ جو ڪيڏو نه فن آهي. حيرت جهڙي ڳالهه آهي، هارين کي بيدخل ڪندڙ وڏيرو جاگيرن جو مالڪ! سوشلزم کي دل جي گهراين سان ڪيئن ٿو چاهي سگهي؟ سوشلزم جو نالو

سين لوچيون لوهه ۾

جام ساقي

مارشل لا دور جو ڊگهي ۾ ڊگهو قيد ڪاٽيندڙ سياسي قيدي

● سنڌ هاري ڪاميٽي جي مرڪزي اڳواڻ ڪامريڊ جام ساقي، جيڪو هن مارشلا جي دور جو ڊگهي کان ڊگهو قيد ڪاٽيندڙ سياسي قيدي آهي، تنهن تي پهرين جنوري ١٩٨٦ تائين قيد ۾ ٢٢١٣ ٻاويهه سؤ تيرنهن ڏينهن گذري چڪا آهن.

ڪامريڊ جام ساقي کي ١٩٧٨ع جي ڏهين ڊسمبر تي گرفتار ڪيو ويو. کيس ١٥ مهينن تائين اذيت گهرن ۾ ڪڏهن شاهي قلعي، ڪڏهن حيدرآباد ته ڪڏهن ڪراچي جي فوجي ڪئمپن ۾ اذيتون ڏنيون ويون. پر جڏهن پوءِ به ڪامريڊ جام ساقي کي ٻڪائي نه سگهيا ته حيدرآباد جي هڪ فوجي ڪورٽ ۾ ڪيس هلائي کيس ڏهه سال سخت پورهئي سان سزا ٻڌائي وئي. اهڙي طرح ٻيهر کيس پنهنجي سائين سميت هڪ بغاوت جو ڪيس ڪراچي جي فوجي عدالت ۾ هليو، جنهن ۾ ڪامريڊ جي بچاءَ جي شاهدي ڏيڻ لاءِ ولي خان، مير غوث بخش بزنجو، بينظير ڀٽو، مولانا شاهه احمد نوراني ۽ پاڪستان جي ملڪ جا سياسي، شاگرد، مزدور عورتن ۽ صحافين جا اڳواڻ آيا هئا کان اڳ ايوب خان ۽ يحيٰ خان جي دور ۾ پڻ ڪامريڊ تي فوجي عدالت ۾ ڪيس هلائي کيس جنڊي خانن حوالي ڪيو ويو. بنگال جي عوام جي حق ۾ آواز اٿارڻ جي ڏوهه ۾ يحيٰ خان جي حڪومت ڪامريڊ جام ساقي کي هڪ سال سخت پورهئي سان سزا ٻڌائي. جنهن تي جناب ذوالفقار علي ڀٽي عمل ڪرايو ۽ ڪامريڊ کي پهريان سنڌ جي جيلن ۾ ۽ پوءِ ملتان جيل ۾ رکيو ويو. آزاد ٿيڻ کان پوءِ کيس ٻيهر گرفتار ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي وئي پر ڪامريڊ جام ساقي روپوش رهي عوام ۾ تنظيم ڪاري ۾ رڌل رهيو. کيس جنرل ضياءَ جي مارشل لا کان پوءِ ڏهين ڊسمبر تي گرفتار ڪيو ويو. هن وقت ڪامريڊ جام ساقي جون اکيون تمام گهڻيون خراب ٿي چڪيون آهن. جنهن جو علاج ڪرائڻ طرف ڪو به توجهه نه ڏنو وڃي. اسين گهر ٿا ڪريون ته ڪامريڊ جام ساقي کي جلد کان جلد آزاد ڪيو وڃي ته جيئن هو پنهنجي اکين جو علاج ڪرائي سگهي. o

---

۽ هن لاءِ رات جي ماءُ وانگر آهي. هاڻ سنڌون سنڌ ۽ عوام جي دشمني جي ڳالهه ڪرڻ جي ڪنهن به اڳواڻ ۾ طاقت ڪانهي ان ڪري عوام جو من پسند پروگرام ڏئي ان تي عوام جي حمايت حاصل ڪري، عوام کي ڌوڪو ڏنو ٿو وڃي دشمن سانڍي وانگر رنگ بدلائيندو رهي ٿو. هن جو سوشلزم جو نعرو هڻڻ ۾ ان جو ئي هڪ روپ آهي. ساڳي سوشلزم جي ڳالهه پورهيت طبقي جو اڳواڻ ڪامريڊ جام ساقي ڪري ته حڪمران پارٽي ملڪ جو دشمن، اسلام جو دشمن سنڌ جي. ڏهه سال کيس سزا ملي، ان ڏهه ۾ لاهور جي شاهي قلعي جي ٽارچر سيلن جا عذاب ڀوڳي. ۽ ساڳي سوشلزم جي ڳالهه جتوئي صاحب پاڪو ٻيو ڪري ته حڪمران پارٽي محب وطن سنڌ جي، اسلام جو سڀ کان شيدائي سنڌ جي ۽ وزير اعظم جون وري وري آجون ملنس.

قومي حق، سنڌ جي حقن جي ڳالهه جيڪڏهن ڪامريڊ جام ساقي ڪري ته حڪمران ٽولي پاران کيس قومن تي ويڙهاڪ جو الزام لڳائي سزا ڏني وڃي. اها ساڳي ڳالهه جيڪڏهن جتوئي صاحب ڪري ته محب وطن سنڌ جي —

o

قاضي فيض محمد جي چوٿين ورسي

جي پيهنجو نوه نچوئي ويا

ريپورٽ: ڏني بخش چانڊيو

٢١ آڪٽوبر تي قاضي احمد پرسان ڳوٺ علي رضا ڪوسي ۾ سنڌ هاري ڪاميٽي ضلع نواب شاهه پاران سنڌ هاري ڪاميٽيءَ جي مرڪزي اڳواڻ، سنڌ جي سرڪ دانشور ۽ ڏاهي قاضي فيض محمد جي چوٿين ورسي ملهائي وئي. هن جلسي جي صدارت سنڌ هاري ڪاميٽيءَ جي مرڪزي صدر غلام رسول سهتي ڪئي. اعزازي مهمان ڊي. ايس. ايف جو اڳواڻ قاضي جاويد هو. خاص مهمان جي ڪرسيءَ تي پاڪستان نيشنل پارٽيءَ جو اڳواڻ سيد رشيد احمد شاهه ۽ مرڪزي جنرل سيڪريٽري محمد صالح بلو ويٺل هئا.

ڪارروائي امير بخش چانڊيو هلائي. سڀ کان پهريائين مرڪزي خزانچي علي رضا ڪوسي آيل مهمانن جي آجيان ڪندي، تقرير ڪندي چيو ته "قاضي فيض محمد نه ملڪ جو حڪمران هو نه ئي ڪو وزير. پر قاضي صاحب پورهيتن ۽ هارين جو محبوب اڳواڻ هو. جنهن زندگيءَ جون سموريون گهڙيون سماج جي ڏک ۾ ئي هلندي گذاريون" ان بعد پيپلز پارٽيءَ جي ڪارڪن حبيبي پان تقرير ڪندي چيو ته قاضي فيض محمد، ڪامريڊ حيدر بخش جتوئيءَ جو ساٿي هو. هارين جي حقن لاءِ سندس جدوجهد سنڌ جي تاريخ ۾ عوام جي دلين ۾ سدائين ياد رهندي.

اسين ساڳي سماج لاءِ لڙندڙ قافلي ۾ شامل آهيون. سنڌ هاري ڪاميٽيءَ نواب شاهه جي سينيئر نائب صدر مراد چانڊيو ٿي چيو ته قاضي فيض محمد هارين تي ظلم جو بڏي سختي ڪي پوندو هو. هارين ۾ ڪمڪرڻ ۾ سرگرم ٿيندو هو. اسان قاضي فيض محمد جا ساٿي، غريبن جا ساٿي آهيون. اسان ۾ هارين جي تحريڪ جو نالو سنڌ هاري ڪاميٽي آهي. سنڌ هاري ڪاميٽي سانگهڙ جي صدر دادا علي بخش چيو ته قاضي صاحب هڪ فنڪار هو ۽ هن بيڪارين جي تار تي هارين جي سورن تي ڳايو آهي. قاضي غريب، پورهيتن کي سجاڳ ڪندي ٻڌايو ته هارين کي حق رڳو چوندرسيءَ نه ملندا. پاڪستان نيشنل پارٽيءَ جو اڳواڻ، قاضي فيض محمد جي ساٿي سيد رشيد احمد ڳالهائيندي چيو ته "قاضي فيض محمد قبر ۾ ستل آهي پر اڄ به هارين جي جدوجهد ۾ گڏ آهي. قاضي صاحب ۽ سندس دوست سنڌ هاري ڪاميٽيءَ پاران سنڌ ٽيننسي ايڪٽ پاس ڪرايو. الائي تحريڪ ۾ اڻ وسرندڙ جدوجهد ڪئي. سيد رشيد، پي اين پي ۽ موجوده سياسي مسئلن تي ڳالهائيندي چيو ته اسانجي تحريڪ عالمي سامراج جي پرپوري مخالف آهي. ڳالهائيندي

سڀ خاندان، رت جا رشتا ٽٽي رهيا آهن. پاڪستان ۾ سنڌ جو نوجوان بيروزگار آهي آبادگارن ۽ ڪاشتڪارن تي ڳرا ٽيڪس وڌا ويا آهن. ريفرينڊم، اليڪشن ۽ ترميمي آئيني بل. سڀ سامراجي ڍونگ آهن. اسيمبليءَ ۾ اندر ناٽڪ هليو. اسين ترميمي بل کي، مارشل لا کي رد ڪندي اهڙن ماڻهن کي صلاح کي رد ٿا سمجهون جيڪي پهرين جنوري ١٩٨٦ع تائين انتظار ٿا ڪرائن. تحريڪون ڪڏهن به بيهنديون ناهن. ١٩٨٣ع ۾ هلندڙ جمهوري تحريڪ کي ناڪام چوندڙ اونداهيءَ جا جمڙا آهن. ان کانپوءِ قاضي فيض محمد جي پٽ ۽ ڊي. ايس. ايف جي اڳواڻ قاضي جاويد ڳالهائيندي چيو ته "منهنجي پيءُ قاضي فيض محمد جيئن ساري زندگي هارين لاءِ وقف ڪئي ٺيڪ آهي ته هارين جي حقن لاءِ وڙهندو رهندس. حقيقت ۾ هارين سان پيار ڪرڻ مون کي بابا سائينءَ سيکاريو.

ان بعد سنڌ هاري ڪاميٽيءَ جي مرڪزي جنرل سيڪريٽريءَ قاضي صاحب جي جگري ساٿيءَ محمد صالح بلوءَ کي سڏيو ويو جنهن چيو ته سنڌ هاري ڪاميٽي اهڙن ماڻهن کي ياد ڪندي آهي جن عوام جي حقن لاءِ جدوجهد ڪئي. قاضي صاحب پنهنجي زندگيءَ جو گهڻو

ھمو واھڻ ۾ ھارين ۾ ڪم ڪندي
گذاريو. ڏيهي ڳالهين ۾ سفر ڪري
ھارين جي جلسن ۾ ايندو ھو.
قاضي جو اڏ ستي تحريڪ
۽ الائي تحريڪ ۾ اڳواڻي وارو ڪردار
رھيو. ھن چيو تہ اڄ جا رشتا پيسي
جا رشتا آھن. ھو ٻڙي واري
جي دشمن ھو ٻڙي واري سان
۽ ماڙي واري جي دشمني ماڙي
واري سان آھي. ھن چيو تہ انسان
اقتدار لاءِ نہ پر سماج جي تبديلي
لاءِ جدوجھد ٿا ڪيون. آخر ۾ سنڌ
ھاري ڪاميٽي جي مرڪزي صدر
پڻ ھو لي واري ڏکي تقرير
۾ ھارين جي مسئلن تي ۽ قاضي
فيض محمد تي ڳالھائيندي چيو
تہ قاضي فيض محمد جي تحريڪ
رڪجڻ واري نہ آھي. اھا اڄ بہ
ان سڳي جوش ۽ ولولي سان
جاري آھي. ھارين جا مسئلا
اڄ بہ ڪر کڻيو بيٺا آھن. زرعي
سڌارا اڄ تائين جيڪي بہ ٿيا
آھن سي سڀ ريڪارڊ جي حد
تائين ٿيا آھن. ھاري اڄ بہ بي
زمين آھن. جڏھن تہ مختلف
فارمن جي نالي ۾ ٺٽي، بدين
۽ ڪراچي ضلعن ۾ جاگيردارن
سرمائيدارن ۽ رٽائرڊ فوجين
کي زمينون ڏنيون پيون وڃن.
پني عاقل ۾ ھارين کي بيدخل
ڪري فوجي ڇانوڻي بنائي پئي
وڃي.
انھن کان علاوہ مشاعرو بہ ٿيو

مسئلن تي، ڊي. ايس. ايف
نواب شاھ جي صدر امير حمزہ
انڙ ۽ معشوق ڏاريجي پڻ روشني
وڌي. ھن محفل ۾ گيت، ڊراما
ڇانڊ ٿي، سرود ۽ جماعت
علي آيا. آخر ۾ مختلف ٺھرائن
جي ذريعي ڪامريڊ جام ساقي
جي آزادي جي گھر ڪئي وئي.
پني عاقل ۾ ۽ سنڌ جي ٻين علائقن
۾ ڇانوڻيون نہ ھڻڻ جي گھر ڪئي
وئي. ضلعي نواب شاھ جي
ديھ ٺيڙا کھڪان مان
ھارين جي بي دخلي جي مذمت
ڪئي وئي. سياسي قيدين جي
آزادي جي گھر ڪئي وئي.
۽ اھڙي طرح ھي عوامي محفل
رات ھو دير تائين ھلندي رھي
۽ ويندن تي نون جذبن جا اڻ
مٽ نشان ڇڏي وئي.

-٥-

بقايا اڳئين صفحي تان

ڪارروايون ٿينديون رھيون آھن
انھن جا نالا گرفتار ڪري ڪين
ٿاڻن تي وٺي اچي گوناگون ڪي
گولين جو ڪيس بنايو ويو. پر شايد
ھت وڌيڪ لاءِ ڏاڍ آھن ڪي
ھاري ٿا رھي جن خلاف ڪارروائي
جي حمايت پيو ڪري.

ڊيموڪريٽڪ يونين سان سھڪار جو اعلان

ھن وقت اسٽيل مل ۾ ريفرينڊم جون
تياريون زور شور سان ھلي رھيون آھن
پورھيت جي حقيقي پورھيت جماعت
پاڪستان اسٽيل ڊيموڪريٽڪ - انھيءَ
جي تيارين ۾ رڌل آھي جي جلد جيڪا
اسٽيل مل ۽ قومي جمھوري قوتن
جي حقيقي دوست جماعت آھي.
تنھن کي جڙئي تمام ٿورو عرصو
ٿيو آھي. پر جلدئي مزدورن جي دلين
۾ گھر ڪري ويئي آھي. ۽ اھڙي طرح
پورھيتن جي دل ڌڙڪڻ بڻجي پئي
آھي. انھي سبب يونين جي ٻن
جيالن سرواڻ چانڊيو ۽ لعل ۽
رياض لنڊ تي ڪوڙا ڪيس ٺاھيا ويا
۽ اھڙي طرح يونين جي ٻين عھديدا
رن ۽ ڪارڪنن سان انتقامي -
ڪارروايون ڪرڻ جو اصل سبب انھوئي
آھي. تہ اسٽيل ڊيموڪريٽڪ يونين
جي مقبوليت کي ڪنھن طرح روڪيو
وڃي. پر سنڌي رجعت پسند ڌرين
۽ انتظاميہ جي اھا سوچ خاڪ ۾
ملي ويندي ۽ ڊيموڪريٽڪ يونين
پورھيت جي حقن جي حقيقي ترجمان
آھي. انھي کي پورھيتن جي دلين
مان ڪيرائي نٿو سگھجي. اسين
پاڪستان اسٽيل ڊيموڪريٽڪ جي
اڳواڻن خلاف انتظاميہ جي انتقا
مي ڪارروائين جي مذمت ڪريون ٿا.
سنڌ ھاري ڪاميٽي ڊيموڪريٽڪ
يونين سان سھڪار جو يقين ڏياري
۽ ملڪ جي سڀني ترقي پسند سامراج
دشمن جمھوري قوتن کي اپيل ٿا
ڪريون تہ ڊيموڪريٽڪ يونين سان
ڀرپور سھڪار ڪن. اسان کي اميد
آھي ريفرنڊم ۾ ڊيموڪريٽڪ
يونين کي پورھيت پنھنجي حقن جو
صحيح ترجمان سمجھن ٿا. ۽ انھي
کي ريفرنڊم ۾ ڪامياب ڪندا.

سنڌ سماچار

حيدرآباد:

سنڌ هاري ڪاميٽي جي مرڪزي نائب صدر احمد رضا، ضلع حيدرآباد جي جنرل سيڪريٽري خدابخش شاه هڪ گڏيل بيان ۾ خاصخيلي ضلع بدين، ٽنڊو مستي ضلع حيدرآباد ۾ آئل فيلڊ ۾ غير مقامي ماڻهن جي ڀرتي جي مذمت ڪندي گهر ڪئي ته مقامي ماڻهن آئل فيلڊ ۾ نوڪريون ڏنيون وڃن.

لاڙڪاڻو:

سنڌي هاري ڪاميٽي جي مرڪزي جوائنٽ سيڪريٽري حسن جتوئي ضلع لاڙڪاڻو جي آگواڻ گلاب پيرزادو ۽ عوض ميلو گڏيل بيان ۾ اهي ڳالهه ڪئي ته ڪپتي جا ڍڳ هاري ڪيا آهن. تڪمند جون قيمتون وڌائڻ بجاءِ مالمتول کان گهٽ ورتو پيو وڃي. هنن گهر ڪئي ڪمند جي قيمت گهٽ ۾ گهٽ ١٥٠.٠٠ مڻ مقرر ڪئي وڃي. هنن چيو ته اهو غلط چيو پيو وڃي ته ڪمند جي قيمت وڌائڻ سان کنڊ جي قيمت وڌي ويندي. جڏهن ته هڪ ڪمند جي مڻ جي پيڻ کان وڌيڪ منافعو آهي.

ميرپورخاص:

سنڌ هاري ڪاميٽي مرڪزي جونئر جوائنٽ سيڪريٽري دادعلي بخش ۽ ضلع ٿرپارڪر جي صدر محمد خاصخيلي جنرل سيڪريٽري غلام قادر بلوچ ۽ دوست علي ڪلهوڙو، عبدالله آزاد هڪ گڏيل بيان ۾ چيو ته ٿر ڏڪار سبب ماڻهو بُک پاهه تي ٿر مان لڏي رهيا آهن. ۽ حڪومت غاشي ميلو ڪري ٿر جي ماڻهن جي قدرتي آفت تي لوٽ پر لڳو آهي. هنن چيو ته ٿر کي صرف لفظي طرح ڏڪار زده علائقو قرار ڏيڻ مان ڪجهه ڪين ورندو جيسين تائين جاءِ رٿابندي ماڻهن ۽ مال ٿر ۾ پاڻي پهچائڻ، ڪارخانا لڳائڻ، روڊ ۽ بجلي پهچائڻ جو انتظام نه ڪيو ويندو. هنن گهر ڪئي فلحال ٿر ۾ ڪي ٽرخند قائم ڪري في گهر ۾ گهٽ ١٠٠٠ روپيه امداد ڏني وڃي ۽ ڪيٽري ۽ جانورن جي چاري جا ديپو قائم ڪيا وڃن جنهن تا رعايت تي منشيون شيون ٿرين کي مهيا ڪيون وڃن.

نواب شاه:

فرنٽيئر ڪنسٽلري جي سپاهين وحشانه سلوڪ ڪندي ٢٥ ڊسمبر صبح جو ٽن معيور شهرين کي گوليون هڻي شهيد ڪري ڇڏيو. حاجي ڏاتي بخش، دين محمد چانڊيو، ۽ غلام نبي سومرو جو ڏوهه اهو هو ته وحشين کي پنهنجي گهرن ۾ داخل ٿيڻ کان روڪيو. هنن درندن هن سان آپ بنگال ۾ ۽ اهڙائي وڙ وهايا ۽ رکيون ياد رکڻ گهرجي ته جڏهن عوام اٿي کڙو ٿيندو آهي. فوجي ۽ نيم فوجي ادارن لڪڻ لاءِ ۾ جاءِ ڪانه ملندي آهي. سنڌ هاري ڪاميٽي، پي-ايڇ پي-پ-پ ۽ شهري حقوق ڪميٽي نواب شاه، لنواب شاه نوجوان تحريڪ - ڊي-ايس-ايف سپاف ۽ سراف يونين - تانگه يونين.

سميت ٻين ڪيترن ئي تنظيمن گڏ ٿي احتجاج ڪيو جنهن سبب ۾ ڏينهن شهر بند ڪريو. مٿين تنظيمن گڏيل پريس ڪانفرنس جلسو ۽ جلوس پڻ ڪيو. انهي اتحاد جو نتيجو هو ته انهن درندن کي گرفتار ڪيو ويو. اسين ملڪ مڙني جمهوري طبقاتي، سماجي تنظيمن کان اپيل ٿا ڪيون ته نواب شاه جيان اتحاد قائم ڪري فوجي راڄ جي خاتمي لاءِ فوج ۽ نيم فوجي ادارن کي شهري علائقن مان ڪڍي فوجي ڪئمپن ۾ رکڻ ۽ عوام ماڻهن جي جان ۽ مال جي حفاظت کان، حملو ڪندڙ درندن کي سزائون ڏيڻ لاءِ گڏجي جدوجهد ڪئي وڃي. انهي واقعي تي احتجاج طور سنڌ هاري ڪاميٽي منياري پڻ جلوس ڪيو.

سعيد آباد:

فرنٽيئر ڪنسٽلري وارن گوٺاڻن کان زبردستي پنهنجي ذاتي ملڪيت سمجهي ڪرڻ ۽ قبضي جي ڪوشش ڪئي جنهن تي گوٺاڻن ڪريون ڪرڻ ٿر ڏينون ته انهن مارو عورتن تي فائرنگ ڪري هڪ گوٺاڻي فيض محمد کي شهيد ڪيو ويو ۽ ٻيا گوٺاڻا زخمي ٿي پيا. اهي آهن ماڻهن کي ڏاڙيلن خلاف بچائڻ وارن جا ڪرتوت سنڌ هاري ڪاميٽي آهي چيو پئي ته فوجي ۽ نيم فوجي ادارا ماڻهن جا رکوالا نه پر خود ڏاڙيل آهن - پر غلام مصطفى جتوئي ۽ پاڪستاني هٿ ٺوڪيا اليڪٽرا بار بار چوندو رهيو ته ڏاڙيلن خلاف ڪاروائي جو حامي آهي. ڏاڙيلن خلاف ڪاروائي بجاءِ عام گوٺاڻن خلاف ٿي

بقايا صفحه نمبر ١٩ تي

سانگهڙ ۾ هارين جو ڏينهن

ڪنڊيل قومي پارٽي ١٦ آڪٽوبر

"هارين جو ڏينهن"

ڪري ملهايو ويو. سانگهڙ ضلعي جي هڪ ننڍڙي ڳوٺ ميهل خان وسان ۾ سنڌ هاري ڪاميٽي ضلع سانگهڙ پاران جلسو ڪوٺايو ويو. هن جلسي جي ڪارروائي س. ه. ڪ. ضلع سانگهڙ جي جنرل سيڪريٽري قاضي نظاماڻي هلائي شروع ڪئي. ۽ جلسي جي صدارت س. ه. ڪ جي مرڪزي صدر غلام رسول سهتو ڪئي. تاريخي جي گونج ۾ سهتو صاحب اچي صدارت سنڀالي خاص مهمان طور پي اين پي جي اڳواڻ ميهل خان وسان کي سڏ ڪيو ويو جلسي کي خطاب ڪندي جناب صدر چيو ته هارين جي جدوجهد ۽ تنظيم جو ئي نتيجو آهي ته اڄ پوري دنيا ۾ هارين جو ڏينهن ملهايو پيو وڃي اڄ جي ڏينهن روس جي هارين پنهنجي حقن لاءِ جدوجهد ڪري اهو ثابت ڪيو ته هارين ۽ مزدورن جي محنت سبب هي گل گلزار آهن. هن ته اڄ هارين کان ڏئل حق به ڦريا پيا وڃن ۽ هارين کي گرفتار ڪري ڪوڙا ڪيس لڳايا پيا وڃن. هن چيو ته گذريل دور ۾ نئين سنڌ ۾ جو جيڪو اعلان ڪيو ويو هو انهيءَ تي به عمل نه ڪيو ويو آهي. هن هارين تي زور ڏنو ته تنظيمون جوڙين جهڙوڪ ۾ سنڌ هاري ڪاميٽي کي منظم بنائين.

محمد صالح بلو تقرير ڪندي چيو ته آمريڪي سامراج جي دلال حڪمران صدين ۾ پيڙهيل قومن ۽ پيڙهيل عوام تي ڏاڍ ڪندا رهيا آهن. هن چيو ته ڪالا باغ ڊيم جو منصوبو سنڌ خلاف هڪ وڏي سازش آهي. ۽ سنڌ جو هاري انهيءَ کي ڪنهن به برداشت نه ڪندو. هن چيو ته ڪالاباغ ڊيم جي منصوبي خلاف بنو عاقل جي فوجي ڇانوڻي کي روڪڻ لاءِ هارين جي بيهڻ خليل جي خاتمي، ڪمند ۽ ٻين فصلن جو اگهه وڌائڻ ڪاڻ گڏجي جدوجهد ڪرڻ جي ضرورت آهي. هن چيو ته جمهوري جدوجهد انهن مسئلن کي واضح طرح ڏنو آهي.

ميهون خان وسان

تقرير ڪندي چيو اسان جي پارٽي هارين جي مسئلن کي اهميت ڏئي ٿي ۽ سمجهي ٿي ته جيسين عوام جي اڪثريت جي پروگرام کي جمهوريت لاءِ ٿيندڙ جدوجهد نه ڪيو ويندو اسين جمهوري جدوجهد ۾ پنهنجو مقصد نه ماڻي سگهنداسين. هن چيو قومي جمهوريت ۾ جاگيرداري جو خاتمو اهم نڪتو آهي. جيڪو سنئون سنڌ ۽ هارين سان ڳنڍيل آهي.

هارون لالو خطاب ڪندي

چيو ته جيستائين سڀ پيڙهيل قوتون گڏ نٿيون ٿين ته حق ماڻي نه سگهنديون.

جلسي کي عطا نظاماڻي، طالب جلو حڪم چند، وفا سومرو ۽ ٻين اڳواڻن خطاب ڪيو. آخر ۾ قرارداد پاس ڪري گهر ڪئي وئي ته ڪامريڊ جام ساقي، پروفيسر رسول بخش پليجو، مخدوم خليق زمان، ابراهيم سوهو ۽ لوڌي فانڪ ڪيس ۾ گرفتار شاگردن، جام ساقي، امداد چانڊيو ڪيس ۾ گرفتار سڀني سياسي قيدين کي آزاد ڪيو وڃي ڪالا باغ ڊيم جو منصوبو ختم ڪيو وڃي. سنڌ کي ١٩٤٥ع جي معاهدي تحت پاڻي ڏنو وڃي. بنو عاقل ڇانوڻي جو منصوبو رد ڪيو وڃي. ڪمند جون قيمتون وڌايون وڃن ڪمند جي هارين کي مل مالڪن ڏکڻو ڏنو وڃي. هارين جو بيهڻ خليل بند ڪيو وڃي.

کامريڊ ڄام ساقي
هن دور جو ڏکيي ڪان ڏ گهو
قيدي